Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 13 marca 2025 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Zasada równoważności – Umowy o kredyt hipoteczny – Warunek przewidujący obciążenie konsumenta zapłatą kosztów związanych z umową – Powództwo o stwierdzenie nieważności – Termin przedawnienia roszczenia o zwrot nienależnie zapłaconych kwot – Roszczenia, odpowiednio, o stwierdzenie nieważności warunku umownego i oparte na skutkach restytucyjnych takiego stwierdzenia nieważności, co do których obowiązują inne terminy przedawnienia

W sprawie C-230/24

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (sąd pierwszej instancji nr 8 w La Coruñi, Hiszpania) postanowieniem z dnia 12 marca 2024 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 26 marca 2024 r., w postępowaniu:

MF

przeciwko

Banco Santander SA,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: N. Jääskinen, prezes izby, M. Condinanzi i R. Frendo (sprawozdawczyni), sędziowie,

rzecznik generalny: D. Spielmann,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Banco Santander SA – G. Fernández-Bravo, C. García Vega i J. Rodríguez Cárcamo, abogados,

– w imieniu rządu hiszpańskiego – A. Pérez-Zurita Gutiérrez, w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: hiszpański.

– w imieniu Komisji Europejskiej – I. Galindo Martín i P. Kienapfel, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni zasady równoważności, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy konsumentką, MF, a Banco Santander SA w przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności warunku umowy kredytu ze względu na jego nieuczciwy charakter.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta […]”.

4 Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami”.

Prawo hiszpańskie

Ustawa powszechna o ochronie konsumentów i użytkowników

5 W drodze Real Decreto Legislativo 1/2007, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007 w sprawie przyjęcia tekstu jednolitego ustawy powszechnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw pomocniczych) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287 z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181) wprowadzono przekształcenie tej ustawy, która została zmieniona ustawą 5/2019 (zwanej dalej „ustawą powszechną o ochronie konsumentów i użytkowników”).

6 Artykuł 82, zatytułowany „Pojęcie nieuczciwych warunków”, stanowi:

„1. Za nieuczciwe uznaje się wszelkie warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, oraz wszelkie praktyki, na które nie została wyrażona wyraźna zgoda, a które wbrew wymogom dobrej wiary powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta i użytkownika.

[…]

3. Nieuczciwy charakter warunku umownego ocenia się, mając na względzie charakter towarów lub usług będących przedmiotem umowy i uwzględniając wszystkie okoliczności towarzyszące zawarciu umowy, jak również wszystkie pozostałe postanowienia umowy lub innej umowy, od której dana umowa zależy.

[…]”.

7 Artykuł 83 ustawy powszechnej o ochronie konsumentów i użytkowników, zatytułowany „Nieważność nieuczciwych warunków a dalsze obowiązywanie umowy”, stanowi:

„Nieuczciwe warunki są nieważne z mocy prawa i uznaje się je za nieistniejące. W tym celu po wysłuchaniu stron sąd stwierdza nieważność nieuczciwych warunków zawartych w umowie, która jednak nadal wiąże strony na takich samych zasadach, o ile może ona nadal istnieć bez tychże warunków umownych.

[…]”.

Kodeks cywilny

8 Artykuł 6 ust. 3 Código Civil (kodeksu cywilnego) ma następujące brzmienie:

„Czynności sprzeczne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi i zakazującymi są nieważne z mocy prawa, chyba że takie przepisy przewidują inny skutek w przypadku naruszenia”.

9 Artykuł 1303 kodeksu cywilnego stanowi:

„W przypadku stwierdzenia nieważności zobowiązania strony umowy zobowiązane są wzajemnie do zwrotu rzeczy, które stanowiły przedmiot umowy, pożytków z nich oraz ceny wraz z odsetkami […]”.

10 W dniu podpisania umowy kredytu hipotecznego będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym art. 1964 tego kodeksu stanowił:

„Termin przedawnienia roszczeń hipotecznych wynosi dwadzieścia lat, a roszczenia osobiste, dla których nie przewidziano szczególnego terminu przedawnienia, przedawniają się z upływem piętnastu lat”.

11 W trakcie wykonywania umowy ów art. 1964 został zmieniony Ley 42/2015 de reforma de la Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (ustawą 42/2015 w sprawie zmiany ustawy – kodeks postępowania cywilnego 1/2000) z dnia 5 października 2015 r. (BOE nr 239 z dnia 6 października 2015 r., s. 90240). W następstwie tej zmiany przepis ten brzmi następująco:

„1. Roszczenia hipoteczne przedawniają się z upływem dwudziestu lat.

2. Roszczenia osobiste, dla których nie przewidziano szczególnego terminu, przedawniają się z upływem lat pięciu od dnia, w którym zobowiązanie stało się wymagalne. W przypadku zobowiązań ciągłych termin rozpoczyna bieg w przypadku każdego naruszenia tych zobowiązań".

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

12 W dniu 19 stycznia 2009 r. MF zawarła z Banco Santander umowę kredytu hipotecznego. Warunek tej umowy zobowiązywał MF, jako kredytobiorcę, do pokrycia wszystkich kosztów związanych z jej zawarciem, takich jak koszty przygotowania transakcji, a także koszty i opłaty poniesione w związku z ustanowieniem hipoteki, wpisem do księgi wieczystej, kosztami zarządzania oraz kosztami związanymi ze zmianą lub unieważnieniem tej umowy (zwany dalej „warunkiem dotyczącym kosztów").

13 W dniu 27 lutego 2023 r. MF wniosła do Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (sądu pierwszej instancji nr 8 w La Coruñi, Hiszpania), będącego sądem odsyłającym, powództwo o stwierdzenie nieważności warunku dotyczącego kosztów ze względu na jego nieuczciwy charakter. W pozwie tym MF żąda również zwrotu kwoty odpowiadającej połowie honorariów notarialnych i całości kosztów związanych z wpisem do księgi wieczystej, wraz z odsetkami ustawowymi.

14 Banco Santander utrzymuje, że roszczenie o zwrot tej kwoty uległo przedawnieniu. O ile bowiem w chwili podpisania umowy kredytu hipotecznego art. 1964 kodeksu cywilnego przewidywał, że takie roszczenie przedawnia się z upływem piętnastu lat, o tyle termin ten został zmieniony ustawą nr 42/2015 i skrócony do pięciu lat.

15 Sąd odsyłający ma wątpliwości co do możliwości odmiennego traktowania, w świetle zasady równoważności, po pierwsze, wniosku żądania stwierdzenia nieważności warunku, który ma być nieuczciwy, a po drugie, żądania opartego na skutkach restytucyjnych takiego stwierdzenia, jak to, które rozpatruje.

16 W hiszpańskim porządku prawnym nie istnieje bowiem żaden przepis prawny ani orzecznictwo, które pozwalałyby na to, by termin przedawnienia roszczenia o stwierdzenie nieważności warunku umownego różnił się od terminu mającego zastosowanie do roszczenia opartego na skutkach takiego stwierdzenia.

17 W tych okolicznościach Juzgado de Primera Instancia nº 8 de La Coruña (sąd pierwszej instancji nr 8 w La Coruñi) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy dyrektywa Rady [93/13] i zasada równoważności stoją na przeszkodzie zastosowaniu możliwości rozdzielenia nieważności ze względu na nieuczciwy charakter od skutków restytucyjnych, przy utrzymaniu braku możliwości przedawnienia nieważności i jednocześnie przy możliwości przedawnienia roszczenia o zwrot, w przypadku gdy w hiszpańskim porządku prawnym nie istnieje żaden przepis ani orzecznictwo, które stosowałyby tę możliwość rozdzielenia do innych stosunków prawnych?".

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

18 Banco Santander kwestionuje dopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ze względu na to, że nie wskazuje on dokładnie normy krajowej, która miałaby być stosowana w sposób korzystniejszy do roszczeń opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego niż do roszczeń opartych na naruszeniu prawa Unii. Trybunał nie dysponuje zatem informacjami dotyczącymi prawa hiszpańskiego niezbędnymi do sprawdzenia, czy przestrzegana jest zasada równoważności.

19 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za mające zapaść rozstrzygnięcie, należy ustalenie, czy, przy uwzględnieniu specyfiki danej sprawy, w celu wydania rozstrzygnięcia zachodzi potrzeba uzyskania orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i ocena zasadności zadawanych Trybunałowi pytań, które korzystają w tym względzie z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Wobec tego, w sytuacji gdy zadane pytanie dotyczy wykładni lub ważności przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany orzec, chyba że oczywiste jest, że wykładnia, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego, które są niezbędne do udzielenia przydatnej odpowiedzi na dane pytanie (wyrok z dnia 12 grudnia 2024 r., Kutxabank, C-300/23, EU:C:2024:1026, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

20 Należy również przypomnieć, że zasada równoważności oznacza, iż zasady stosowania prawa Unii, podlegające wewnętrznemu porządkowi prawnemu państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej, nie mogą być mniej korzystne od zasad regulujących podobne sytuacje o charakterze wewnętrznym (zob. podobnie wyrok z dnia 17 maja 2022 r., Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

21 Tymczasem we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający wskazuje na istnienie w prawie hiszpańskim pewnej liczby roszczeń opartych na skutkach stwierdzenia nieważności, dla których zasady przedawnienia nie różnią się od zasad stosowanych do roszczenia, które doprowadziło do tego stwierdzenia.

22 Zdaniem sądu odsyłającego wynika z tego, że w hiszpańskim porządku prawnym warunki dochodzenia roszczeń opartych na skutkach restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego są mniej korzystne niż warunki, którym podlegają inne porównywalne roszczenia oparte na skutkach stwierdzenia nieważności.

23 Nie jest zatem oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, a w szczególności zasady równoważności, jest pozbawiona znaczenia w świetle orzeczenia, które ma wydać sąd odsyłający, lub że wykładnia przepisów prawa Unii, o którą się zwrócono, nie ma związku z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym.

24 Rząd hiszpański również wyraża wątpliwości co do dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w zakresie, w jakim kwestionuje on założenie, na którym sąd oparł ten wniosek, a mianowicie istnienie w krajowym porządku prawnym uregulowania lub orzecznictwa przewidującego w sposób ogólny, że roszczenie oparte na skutkach restytucyjnych stwierdzenia nieważności podlega temu samemu terminowi przedawnienia co roszczenie, na

podstawie którego nieważność ta została stwierdzona. Komisja Europejska wyraża te same wątpliwości co do istnienia w prawie hiszpańskim uregulowania krajowego, na które powołuje się sąd odsyłający.

25 Jednakże zadaniem Trybunału w ramach systemu współpracy sądowej, ustanowionego na podstawie art. 267 TFUE, nie jest kwestionowanie ani weryfikowanie prawidłowego charakteru wykładni prawa krajowego dokonanej przez sąd krajowy, do której dokonania to sąd krajowy jest wyłącznie właściwy. Ponadto Trybunał, w przypadku gdy sąd krajowy zwraca się do niego z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, powinien trzymać się wykładni prawa krajowego, która została mu przedstawiona przez ten sąd (zob. analogicznie wyrok z dnia 12 grudnia 2024 r., Volvo Group Belgium, C-436/23, EU:C:2024:1023, pkt 18 i przytoczone tam orzecznictwo).

26 Wynika stąd, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

27 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasadę równoważności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym lub orzecznictwu krajowemu, które choć przewidują, że roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie ulega przedawnieniu, przewidują przedawnienie roszczenia opartego na skutkach restytucyjnych tego stwierdzenia nieważności, podczas gdy w krajowym porządku prawnym inne roszczenia oparte na skutkach stwierdzenia nieważności nie podlegają innym zasadom przedawnienia niż roszczenie, które doprowadziło do tego stwierdzenia.

28 Sąd odsyłający wyjaśnia, że w prawie hiszpańskim co do zasady nie istnieje żaden przypadek, w którym nieważność i jej skutki podlegają dwóm różnym systemom przedawnienia.

29 W tym kontekście należy zauważyć, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku. Z powyższego wynika, że obowiązek wyłączenia przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

30 Jednak, po pierwsze, Trybunał już uznał, iż ochrona konsumenta nie jest bezwarunkowa i że ustalanie rozsądnych terminów do wniesienia środków zaskarżenia pod rygorem prekluzji w interesie pewności prawa jest zgodne z prawem Unii (wyrok z dnia 22 kwietnia 2021 r., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, pkt 57).

31 Po drugie, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13 nie stoją na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, które choć przewidują, że roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie ulega przedawnieniu, przewidują przedawnienie roszczenia opartego na skutkach restytucyjnych tego

stwierdzenia nieważności, o ile termin ten nie będzie mniej korzystny niż terminy dotyczące podobnych środków prawnych istniejących w prawie krajowym (zasada równoważności) oraz nie uczyni on wykonywania praw przyznanych przez porządek prawny Unii, w szczególności dyrektywę 93/13, praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności) [zob. podobnie wyroki: z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, pkt 58; a także z dnia 8 września 2022 r., D.B.P. i in. (Kredyt hipoteczny denominowany w walucie obcej), od C-80/21 do C-82/21, EU:C:2022:646, pkt 90].

32 Co się tyczy w szczególności zasady równoważności, której dotyczy pytanie prejudycjalne, należy przypomnieć, że jej poszanowanie wymaga, aby rozpatrywana norma krajowa znajdowała zastosowanie bez różnicy do roszczeń opartych na naruszeniu prawa Unii oraz do roszczeń opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego, mających podobny przedmiot i podstawę (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Sociéé Générale, C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, pkt 76 i przytoczone tam orzecznictwo).

33 W związku z tym dyrektywa 93/13 i zasada równoważności nie stoją na przeszkodzie temu, by roszczenie oparte na skutkach restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego było obwarowane terminem przedawnienia, przy utrzymaniu braku przedawnienia roszczenia o stwierdzenie nieważności takiego warunku, o ile ten termin przedawnienia nie jest mniej korzystny niż termin mający zastosowanie do roszczeń opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego i mających podobny przedmiot i podstawę.

34 W niniejszej sprawie do sądu krajowego należy zbadanie istnienia podobieństwa, pod kątem ich przedmiotu, podstawy oraz istotnych elementów, między roszczeniem w postępowaniu głównym a innymi rodzajami roszczeń opartych na prawie krajowym, które sąd ten przytacza we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (zob. analogicznie wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, pkt 77).

35 Do celów tego badania sąd ten będzie musiał zatem sprawdzić, czy hiszpański porządek prawny przewiduje w dziedzinach innych niż objęte dyrektywą 93/13 roszczenia oparte na skutkach stwierdzenia nieważności, które są podobne pod względem przedmiotu, podstawy i istotnych elementów do roszczenia podniesionego przez MF, ale które zgodnie z prawem krajowym lub orzecznictwem krajowym nie podlegają jednak terminowi przedawnienia porównywalnemu z terminem mającym zastosowanie do tego ostatniego roszczenia. W przypadku odpowiedzi twierdzącej uregulowanie krajowe przewidujące stosowanie tego terminu przedawnienia do roszczenia w postępowaniu głównym naruszałoby zasadę równoważności.

36 W tych okolicznościach do sądu odsyłającego należy zbadanie poszanowania zasady równoważności z uwzględnieniem elementów, o których mowa w pkt 32–35 niniejszego wyroku [zob. analogicznie wyrok z dnia 26 września 2018 r., Staatssecretaris van Veiligheid en justitie (Skutek zawieszający apelacji), C-180/17, EU:C:2018:775, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo].

37 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na zadane pytanie powinna brzmieć następująco: art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasadę równoważności należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym lub orzecznictwu krajowemu, które – choć przewidują, że roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie ulega przedawnieniu – przewidują przedawnienie roszczenia opartego na skutkach restytucyjnych tego stwierdzenia nieważności, o ile krajowy porządek prawny przewiduje w dziedzinach innych niż objęte dyrektywą 93/13 roszczenia oparte na skutkach stwierdzenia nieważności, które są

podobne pod względem przedmiotu, podstawy i istotnych elementów do roszczenia opartego na takich skutkach restytucyjnych, podlegające terminowi przedawnienia porównywalnemu z terminem mającym zastosowanie do tego ostatniego roszczenia.

W przedmiocie kosztów

38 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, jak również zasadę równoważności

należy interpretować w ten sposób, że:

nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym lub orzecznictwu krajowemu, które – choć przewidują, że roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie ulega przedawnieniu – przewidują przedawnienie roszczenia opartego na skutkach restytucyjnych tego stwierdzenia nieważności, o ile krajowy porządek prawny przewiduje w dziedzinach innych niż objęte dyrektywą 93/13 roszczenia oparte na skutkach stwierdzenia nieważności, które są podobne pod względem przedmiotu, podstawy i istotnych elementów do roszczenia opartego na takich skutkach restytucyjnych, podlegające terminowi przedawnienia porównywalnemu z terminem mającym zastosowanie do tego ostatniego roszczenia.

Podpisy